

ULUSLARARASI KARAYOLU ULAŞIMI

Öğ. Gr. Ekrem CİMİLLİ

Uluslararası karayolu ulaşımı, gittikçe gelişen bir uygulama alanı bulduğundan dolayı günümüzün önemli konularından biri haline gelmiştir. Bu konudaki gümrük formalitelerini sade ve basit bir hale getirmek için yapılan ilk çalışmalar da nazarı itibara alınırca bunun çeyrek asırdan fazla bir tarihi vardır. Bilindiği üzere uluslararası karayolu ulaşımına kısaca TIR (Transit International Routier) denilmektedir.

I— TIR SÖZLEŞMESİNİN TARİHÇESİ :

Uluslararası karayolu ulaştırmasındaki gümrük formalitelerini sadeleştirmek için batı Avrupa ülkeleri tarafından Cenevre'de 1949 yılında bir sözleşme tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı üzerindeki çalışmalar, on yıl gibi oldukça uzun bir süre devam etmiştir.

Bu çalışmalar, 1959 yılına kadar sürmüş ve ilgili ülkeler arasında yine Cenevre'de 15 Ocak 1959 tarihinde bir sözleşme imzalanmış ve bundan bir yıl sonra 7 Ocak 1960 da bu sözleşme yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Bakanlar Kurulunca 244 sayılı 31 Mayıs 1963 günlü kanunun 3 ve 5 inci maddelerine müsteniden alınan 6/5191 sayılı

24 Ağustos 1965 günlü kararlarla TIR sözleşmesini onaylamış ve sözleşme 24 Mayıs 1966 gününden itibaren ülkemizde uygulanmağa başlamıştır.

II— TIR SÖZLEŞMESİNE KATILMA :

Avrupa Ekonomi Komisyonunun üyesi bulunan ülkeler, genel olarak TIR sözleşmesinin akitleri durumundadır. Bahis konusu komisyona üye olan veya komisyona istişarî sıfatla kabul edilen ülkelerin, sözleşmeyi imzalamak, tasdik kaydiyle imzaladıktan sonra onaylamak veya bilâhare katılmak suretiyle taraf olabilecekleri kabul edilmiştir.

Bundan başka Avrupa Ekonomi Komisyonuna, istişarî sıfatla kabul edilen veya bu komisyonun bazı faaliyetlerine iştirak edebilecek durumda olan ülkelerin de, TIR sözleşmesine âkit taraf olabilecekleri öngörülmüştür.

Şüphesizki, bu hususta Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine müracaat etmek lâzımdır. Bunun gibi âkit taraflardan herbirinin, dilediği zaman sözleşmeden çekilmesi mümkün olup bunun için de yine adı geçen Sekreterliğe başvurmak gerekir. Ancak bu çekilme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin bu husustaki tebligatı almasından onbeş ay sonra geçerlidir.

TIR sözleşmesine, Federal Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, İspanya, İsviçre, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İtalya, İsveç, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Şimali İrlanda, Polonya, Yugoslavya ve Yunanistan dahil olup bilâhare diğer ülkelerin de katılması kabul edilmiştir. Türkiye de, yukarıda işaret olunduğu üzere sözleşmeye katılmış durumdadır.

III— TIR SÖZLEŞMESİNİN KAPSAMI :

Bu sözleşmeye dayanılarak yapılan taşımaların dört esas noktada toplanıp mütalâa edilmesi mümkündür. Şöyleki sözleşme ;

- 1) Bunu imzalayan ülkeler arasında,
- 2) İlk hareket edilen gömrükten varış yeri gümrüğüne kadar,

- 3) Sınırlar arasında her hangi bir aktarma yapılmaksızın,
- 4) Kara taşıtları veya bunlar tarafından taşınmakta olan container'ler içinde, eşya taşımalarını kapsamaktadır.

Hareket ve varış yerlerinin yani gümrüklerinin birden fazla olabileceğini burada kaydetmek lâzımdır. Ancak, hareket ve varış gümrük kapılarının dörtten ve varış gümrük noktalarının ikiden fazla olmaması ve hareket edilen gümrük idarelerinin aynı ülkede bulunması şarttır.

Bu ana kaide, şöyle bir örnekle açıklanabilir. Bir TIR kamyonu, İzmir'den üzüm ve İstanbul'dan deri konfeksiyon yüklemek suretiyle bunları Almanya'da Frankfurt ve Fransa'da Paris gümrüklerine götürebilir. Görülüyorki, bu misale göre, iki hareket noktası Türkiye'de ve iki varış noktası ise ayrı ayrı ülkelere dir.

Yukarıda belirtilen örnekte olduğu gibi değişik ülkelere yapılacak taşımalarda hangi eşyanın nereye gideceği TIR karnesi manifestosunda açıkça gösterilmeli ve manifestonun altına gerekli şerh verilmelidir.

Burada, sözleşmeye taraf ülkelerin, kendi toprakları üzerinde yapılan taşımalar için muayyen yolların takip edilmesini ve bu taşımaların belirli sürelerle yapılmasını şart koşabileceğini zikretmek gerekir. Nitekim Türkiye, bu şarta müsteniden TIR taşımacılığı için gerekli yolları saptamış ve saptanan bu yollara göre belirli süreler tanımıştır.

IV— TIR SÖZLEŞMESİNİN SAĞLADIĞI KOLAYLIK :

Tarihçe bölümünde kısaca temas olunduğu üzere TIR sözleşmesi, uluslararası karayolu taşımacılığındaki gümrük formalitelerini sadeleştirmek ve bu suretle gerekli kolaylığı sağlamak için hazırlanmıştır. Bu bakımdan sözleşmenin sağladığı kolaylıkları, başlıca üç noktada toplamak mümkündür.

- 1) Giriş ve çıkışlar için her hangi bir vergi ve resim ödenmemesi,
- 2) Taşınan eşyaya tereddüp eden vergi ve resimler dolayısıyla teminat gösterilmemesi,

- 3) Ülkelerden giriş ve çıkışlarda, istisnai durumlar hariç eşyanın her hangi bir gümrük muayenesine tâbi tutulmamasıdır.

Şüphesizki, giriş ve çıkış vergi ve resimleri deyimi, yalnız gümrük vergi ve resimlerini değil ithalât ve ihracat dolayısıyla ödenmesi gereken her türlü vergi ve resimleri kapsamaktadır.

Gümrük işlemleri dolayısıyla bir ücret ödenmesi mevzubahis olmamakla beraber bunların belirli yer ve zamanlar dışında yapılması halinde ödenmesi gereken ücretler buna bir istisna teşkil etmektedir.

Buna göre, gümrük idarelerinin listesi ve bunların çalışma saatleri, taraf ülkelerce birbirine bildirilmekte ve IRU'ca yayınlanan yıllıkta gösterilmektedir. TIR taşıtlarının faaliyetleri ve çalışma düzenleri bu listelere göre düzenlenmektedir.

TIR sözleşmesinin sağladığı ikinci kolaylık, taşınan eşyanın her türlü vergi ve resimleri dolayısıyla her hangi bir teminat aranmaması keyfiyettir. Böyle bir teminat gösterilmesi mecburiyeti, yabancı taşıtlar için oldukça güç bir durum yarattığından bundan da vazgeçilmiştir. Bununla beraber TIR karnesinin bizatihi bir teminat olduğunu burada belirtmek gerekir.

Yukarıda gümrük kontrolü hususunda istisnai durumlara temas edilmişti. Şöyleki, TIR taşıtlarıyla taşınan eşya, istisnai hallerde ve yolsuzluk şüphesi üzerine ya sondaj niteliğinde veya tarama olarak inceden inceye bir muayene ve kontrole tâbi tutulabilir.

Bundan başka TIR sözleşmesi, kamunun ahlâk, emniyet ve sağlığı ile fitopatolojik ve hayvan sağlığı yönlerinden millî kanunlara göre konulmuş kısıtlama ve kontrollerin uygulanmasını yasaklamadığı gibi bu kanunlara müsteniden ödenmesi gereken vergi ve resimlerin tahsiline de mani teşkil etmemektedir.

TIR sözleşmesinden yararlanan karayolu taşıtları, yalnız motorlu karayolu taşıtlarını değil bunlar tarafından çekilmek üzere yapılmış her nevi römork ve yarı römorklarını kapsamaktadır.

Bu arada, container'lere de kısaca temas etmek lâzımdır. Büyük sandık, müteharrik sarnıç ve benzerleri, container deyiminin bünyesinde toplanmaktadır. Bunlar, müteaddit defalar kullanılır.

diğından dolayı çok sağlam yapılmış olup bu bakımdan devamlılık niteliğini haizdir. Container'ler, kolayca yüklenecek ve boşaltılacak şekilde yapılmış olduğu gibi iç hacimleri de en az bir metre küptür. Bir taşıttan diğerine bağlanmalarını temin için manevraya müsait âletlerle donatılmıştır.

V— TIR KARNESİ VE ÖZELLİKLERİ :

TIR sözleşmesinden yararlanabilmek, ancak bu adı taşıyan bir karne ile mümkündür. Başka bir ifade ile bu sözleşmeye göre yapılacak eşya taşınması, TIR karnesi himayesinde yapılmaktadır.

Karayolu taşıtlarından her biri için ayrı bir karne düzenlenir. Bu karneler, yalnız bir sefer yani yolculuk için geçerlidir. TIR karneleri, IRU tarafından bastırılmakta ve üyesi bulunan kefil kuruluşlara istenilen miktarda gönderilmektedir.

TIR karnesinin kapağında kefil kuruluşun adı ile adresi yazılıdır. Burada karnelerin tamamının Fransızca olarak basılmış bulunduğunu belirtmek gerekir. Bununla beraber bir kolaylık oamak üzere her ülkeye verilen karne yapraklarından birine o ülkenin dili yazılmış bulunmaktadır.

Geçerlilik süresi, bunları veren kefil kuruluşlarca uzatılmadığı takdirde TIR karneleri iki ay için muteberdir. TIR karneleri kullanıldıktan sonra taşıyıcılar tarafından kefil kuruluşlara iade edilir. Bunların, kefil kuruluşlarca IRU'ya gönderilmesi önemli bir keyfiyettir.

VI— TIR KARNESİ VEREN KURULUŞLAR :

TIR karneleri, her ülkenin kefil kuruluşlarınca verilir. Bu kuruluşlar, verecekleri bir teminat veya taahhütname ile gümrük idarelerine karşı kesin sorumluluk yüklenmek zorundadır.

Bir ülkedeki kefil kuruluşun bu yoldaki kefaleti, ancak kendisinin de bağlı bulunduğu IRU (Uluslararası Karayolu Nakliyat Birliği) ya bağlı yabancı kuruluşlar tarafından verilmiş TIR karneleri himayesindeki faaliyetlerle ilgili sorumluluklara şamil olduğu takdirde geçerli olur.

Şurasını belirtmek gerekir ki, TIR karneleri veren kuruluşlar, Birleşmiş Milletler Sekreterliğince dünya ülkeleri arasında TIR

sözleşmesi uygulamasıyla görevlendirilmiş IRU'nun üyesi durumundadır,

Bu itibarla sözleşmeye taraf ülkelerdeki kefil kuruluşlar, IRU'nun üyesi bulduklarından dolayı yalnız kendilerinin verdiği TIR karneleriyle yapılan taşımalara değil bütün ülkelerdeki kefil kuruluşlarca verilen karnelerle yürütülen taşımalardan da kendi ülkeleri gümrük makamlarına karşı sorumludur.

Bundan başka, hangi ülkenin kefil teşekkülü tarafından verilmiş olursa olsun, TIR karnesiyle yapılan taşımadan dolayı bir ülkenin gümrük idarelerine karşı o ülkenin kefil kuruluşunun sorumlu olması, karneyi veren kefil kuruluşun sorumluluğunu kaldırmıyacağından olayın vukubulduğu ülkedeki kefil kuruluşun karneyi veren kefil kuruluşa rücu edebileceği ve kefil kuruluşların sorumlulukları nihayet kefaletten ileri gelen bir sorumluluk olduğundan asıl sorumlu taşıyıcı olup sonucu bunun yüklenmesi gerekeceği tabiidir.

Türkiye'de TIR karnesi vermeğe yetkili kefil kuruluş, Bakanlar Kurulunun 6/6227 sayılı 29 Mart 1966 günlü kararıyla «Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği» olarak saptanmıştır. Buna kısaca Türkiye Odalar Birliği denilmektedir.

Türkiye Odalar Birliği, sözleşmeye taraf ülkeler kefil kuruluşları tarafından verilen TIR karneleriyle yapılan taşımalardan dolayı ülkemiz gümrük idarelerine karşı sorumludur. Başka bir ifade ile Türkiye Odalar Birliği, yabancı ülkeler taşıyıcılarının Türkiye'deki taşımalarının sorumluluğunu yüklenmiştir.

Burada, Türkiye Odalar Birliği'nin, kefil kuruluş olarak IRU'ya taanhütte bulunmuş olduğunu belirtmek gerekir. Bunun gibi sözleşmeye taraf ülkelerin kefil kuruluşları da IRU'ya taahhütte bulunmuş durumdadır.

VII— TIR KARNESİ SORUMLULUĞUNUN KAPSAMI :

TIR karnesi veren kefil kuruluşun, bir ülkenin gümrük idarelerine karşı olan sorumluluğu, karnenin o ülkenin giriş gümrüğü tarafından kabul edilmesiyle başlar. Şüphesizki bu sorumluluk, TIR karnesinin varış yerindeki gümrükte ibra edilmesiyle sona ermektedir.

Bahis konusu sorumluluk, TIR karnesinde yazılı ve yazılı olmasa dahi kara taşıtlarının mühürlü kısımlarında bulunan eşyayı kapsamaktadır. Bunun gibi mühürlü container'lerde bulunan eşya da aynı kapsama girmektedir. Bundan TIR karnesi veren kefil kuruluşların, taşıt ve container'lerin mühürlü kısımlarının dışında taşınan eşyadan sorumlu tutulmayacakları anlaşılmaktadır.

TIR sözleşmesine göre kefil kuruluş, suçun işlendiği ülkede ödenmesi gereken giriş veya çıkış vergi ve resimleriyle gecikmeden doğan faizleri ve ayrıca karne hamiline veya taşımaya katılan kişilere kesilen para cezalarını ödemeyi taahhüt etmiş durumundadır. Bu bakımdan, bahis konusu ödemelerden dolayı ilgili şahıslarla birlikte müştereke ve müteselsilen sorumludur.

Karnenin, varış gümrüğünde ibra edilmemesi veya şarta bağlı olarak ibra edilmesi halinde durum, kefil kuruluşu bir yıl içinde bildirilir. Eğer ibra belgesinde bir usulsüzlük veya hile varsa bu süre iki yıldır. Bu süreler içinde bildirilmiş olmak kaydıyla ödeme isteği, bildiriden sonraki üç yıl zarfında yapılabilir. Ancak dava konulu hallerde ödeme talebinin, mahkeme kararının kabili infaz hale geldiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılması mümkündür.

Ödeme isteğinde bulunulmasından itibaren kefil kuruluşun gerekli ödemeyi en geç üç ay içinde yapması zorunludur. Bundan başka sözleşme hükümlerinin ihlâli halinde bundan sorumlu bulunan kişi, suçun işlendiği ülkenin ilgili kanunlarında öngörülen cezalara da tâbidir.

VIII— TIR TAŞITLARININ UYGUNLUK BELGESİ :

Uluslararası karayolu ulaşımında kullanılan TIR taşıtlarına, bunların sözleşme hükümlerine uygun olduğuna dair birer uygunluk belgesi verilir. Uygunluk belgesinde, belge sahibinin adı ile işyeri adresi; taşıtın cinsi, markası ve özellikleri; belgenin hangi güne kadar geçerli olduğu; ve geçerlilik süresinin bitimi veya taşıtın seferden alınması ile sahibinin veya taşıtın özelliklerinin değişmesi halinde belgenin geri verileceği hususları belirtilmekte ve taşıtın sözleşme şartlarına uygun bulunduğu onaylanmaktadır.

TIR sözleşmesi hükümlerine göre eşyanın, kapalı bölmesi olan veya branda ile tamamen sarılmış bulunan kara taşıtları veya container'lerle yapılması gerekir. Ağır ve havaleli eşya bunun dı-

şında tutulmuştur. TIR taşımacılığında, taşınması için kolayca sökülmesine elverişli olmayan ve ağırlığı 7 ton veya bir kenarı 5 diğer iki kenarı 2 metreyi aşan veya yükleme tarzına göre yüksekliği 2 metreden fazla bulunan eşya, ağır ve havaleli eşya sayılmaktadır.

Bu gibi ağır ve havaleli eşyanın açık taşıtlarda taşınabileceğine dair sözleşmede hüküm bulunmakla beraber âkid ülkelere buna bağlı olup olmayacakları hususunda bir imkân da tanınmıştır. Nitekim Türkiye, sözleşmeye bu gibi taşımalar hariç olmak üzere katılmış bulunmaktadır. Buna göre ülkemizden geçecek bütün taşıtların kapalı olması gerekir.

TIR taşımacılığında kullanılan taşıt ve container'lerin, yapılaş ve niteliklerinin sözleşmeye ekli Teknik Şartlar Tüzüğü'nde belirtilen şartlara uygun bulunması lâzımdır.

Gümrük tekniği yönünden saptanan şartların en önemlilerini başlıca üç noktada toplamak mümkündür. Bunlar;

- 1) Taşıt ve container'lerin, gümrük mühürünün kolay ve tersirli bir biçimde vurulmasına müsait olması,
- 2) Bunların içinden mühürleri bozmadan veya taşıta açık bir surette hasar vermeden mal çıkarılıp konulmasına elverişli bulunmaması,
- 3) Taşınan manifestolu eşya dışında mal saklanabilecek gizli yerler bulunmayacak şekilde teçhiz ve imâl edilmesidir.

Karayolu taşıtları ile container'lerin gerekli kontrolleri, sözleşme ekinde belirtilen usullere göre yapılır. Taşıt ve container'ler kullanılmağa başlamadan evvel muayene ve kontrolleri yapılır ve bundan sözleşme şartlarına göre uygun sonuç alınırsa uygunluk belgesi verilir.

Bahis konusu muayene ve kontrolün, hangi makam ve kuruluşlarca yapılacağı her ülkenin kendi mevzuatında belirtilmiştir. Türkiye'de taşıtların muayene edilmesi ve uygunluk belgesi verilmesi görevi, Gümrük ve Tekel Bakanlığına tevdi olunmuştur. Bu muayenenin Bakanlık merkezi olan Ankara'da yapıldığını burada belirtmek gerekir.

Uygunluk belgesi, ülkemizde Türkiye Odalar Birliğince Türkçe ve Fransızca olarak bastırılmıştır. Şüphesizki, uygunluk belgesinin Örneği sözleşme ekleri arasında yer almış bulunmaktadır. Bastırılan uygunluk belgelerinin bu örneğe uygun olması lâzım gelir.

Bu belgeler iki yıl için geçerlidir. Taşıtların iki yılda bir muayene edilip uygunluk belgesinin yenilenmesi şarttır. Taşıt ve container'lerin esas özelliklerinin veya taşıtın sahip veya taşıyıcının değişmesi halinde uygunluk belgesi hükümsüz olur.

IX— TIR KARNESİNİN ÖZELLİK VE NİTELİĞİ :

Uluslararası taşımaların, TIR sözleşmesi hükümlerinden yararlanabilmesi «TIR Karnesi» adı verilen bir belgenin mevcudiyetine bağlıdır. Başka bir ifade ile bu gibi uluslararası mal taşımaları TIR karnesi himayesinde yapılabilir. Zira böyle bir karne teminat hükmündedir.

TIR karnesinin kapağında kefil kuruluşun adı ve adresi yazılıdır. Bu karneler, her ülke tarafından tesbit edilmiş bulunan kuruluşlarca verilir. Yukarıda işaret edilmiş bulunduğu üzere ülkemizde, «Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği», Tır karnelerini vermek hususunda yetkili kılınmıştır.

Her taşıt için bir TIR karnesi düzenlenmesi gerekir. Burada, her karnenin yalnız bir sefer için muteber bulunduğunu belirtmek gerekir. Ancak container'ler için değişik bir uygulama vardır.

Geçerlilik süresi her hangi bir sebeple uzatılmadığı takdirde karneler ancak iki ay için muteber sayılır. Bu süre içinde kullanılan karneler taşıyıcılar tarafından kefil kuruluşu geri verilir. TIR karnelerini geri alan kefil kuruluşlar da bunları IRU'ya gönderir.

TIR karneleri, verilirken kefil kuruluşlarca, kullanılırken taşıyıcılarca ve gümrük işlemlerinde ilgililerce doldurulur. Bunlarda her hangi bir silinti veya kazıntı bulunmaması esastır. Yanlış yazılan kelimelerin üzeri çizilmek suretiyle doğrusu yazılır. Bu gibi düzeltmelerin, yapanlar tarafından onaylanması ve gümrük idarelerine de vize ettirilmesi gerekir.

Manifesto niteliğinde olan karne yaprakları taşıyıcılar tarafından doldurulur. Burada, taşınacak eşyanın cinsi, nevi ve koli adedi doğru ve tam olarak gösterilir. Taşınan eşyanın cins ve ni-

teliğinin gerekli şekilde belirtilmemesi halinde, giriş gümrük vergileri, uygulamaya en müsait yüksek tarife üzerinden hesaplanır.

TIR karnesinde, ağırlık, hacim ve diğer ölçüler, metrik sistemle ifade olunur. Taşınan eşyanın değerinin hareket edilen ülkenin parası veya o ülkenin yetkili makamlarınca talep edilen para cinsinden beyan edilmesi gerekir.

Karnenin manifesto kısmı, taşıtın ilk hareket ettiği ülkenin diliyle doldurulur. Ancak, yol üzerindeki diğer ülke gümrük idarelerinin bunların kendi dillerine tercüme edilmesi hakları saklı tutulmuştur. Bu husustaki zorluğu yenmek için, karnelerin manifesto kısmının o ülkenin dilinden başka İngilizce, Almanca veya Fransızca dillerinden biriyle doldurulması taşıt sahip veya sürücülerine tavsiye edilmektedir.

Manifesto yapraklarının kopyalı olarak yazı makinesiyle doldurulması şayanı tavsiye bir keyfiyet olmakla beraber âcil hallerde okunabilecek şekilde elle doldurulmuş manifestolar da kabul edilir.

TIR karnesi kapağının ikinci sayfasındaki ilgili sütun ile manifesto yapraklarının herbiri karne sahibi veya temsilcisi tarafından imzalanır. Bu imza, taşınan eşyanın gümrük idarelerine karşı sorumluluk anlamını taşır.

Uluslararası karayolu taşımacılığında kullanılan taşıt veya container'lerin ön ve arka taraflarında koyu mavi renkte zemin üzerine beyaz renkte «T.I.R» harfleri yazılmış birer plâka bulunur. TIR plâkası adı verilen bu plakaların ölçüsü ve harflerin eb'adı tesbit edilmiştir. Bunların, TIR sözleşmesindeki hükümlere uygun olması gerekir. Eğer taşıtlara römork bağlı ise plâkalardan biri taşıtın ön tarafına ve diğeri römorkun arkasına takılır.

X— TIR KARNESİ GÜMRÜK İŞLEMLERİ :

TIR karnesiyle ilgili ilk işlemler hareket gümrüğünde yapılır. Eşyanın gümrük muayenesinin yaptırılıp taşımının başlatıldığı ilk gümrük hareket gümrüğü sayılır. Taşınacak eşya, kara taşıtı ve container'lerle birlikte hareket gümrüğünde muayene ve kontrole arz edilir. Gerekli kontrolün ikmalinden sonra TIR karnesinin ilgili yerleri hareket gümrüğünce doldurulur.

Hareket gümrüğünün yani muayenenin yapıldığı ilk gümrüğün TIR taşımacılığında çok büyük önemi vardır. Zira hareket gümrüğünde, muayeneden sonra gerek taşıt ve gerekse container'lerin mühürlenmesi lâzım gelen yerlerine mühür vurulur. Taşıtın hareket ettiği ülkedeki gümrükler ile yabancı gümrükler, bahis konusu mühür ile karne üzerindeki damgaları aramak zorundadır. TIR karnesi üzerinde taşıta vurulan mühürün numarası ile kaç adet kurşun mühür vurulduğu muhakkak surette belirtilir. Burada, gerekli hallerde TIR plâkalarına da mühür vurulmakta olduğunu zikretmek lâzımdır.

Taşıt ve eşyanın muayenesinden sonra TIR karnesinin birinci nüshası koparılarak hareket gümrüğünde saklanır. Çıkış gümrüğünden ikinci nüshası geldiğinde birinci nüshaya eklenir. Bunlar, karnenin manifesto yerine kaim olan nüshalarıdır. Bu suretle, yüklenen eşyanın ülke dışına çıktığı anlaşılır.

Hareket gümrüğünden sonra gerekli gümrük işlemleri çıkış gümrüğünde yapılır. Çıkış gümrüğü, bir gümrükten yani hareket gümrüğünden TIR karnesiyle gelen mühürlü taşıtın başka bir ülkeye girmek üzere gümrük muamelesinin yaptırıldığı gümrüktür. Bir misâlle izah etmek gerekirse İstanbul'dan kara taşıtına yüklenen her hangi bir eşya için İstanbul'daki muayeneyi yapan ilgili gümrük hareket gümrüğü ve bu taşıt Kapıkule'den yurt dışına çıkıyorsa Kapıkule Gümrüğü de çıkış gümrüğü sayılır.

Çıkış gümrükleri, genellikle sınır üzerinde bulunan gümrüklerdir. Taşıtlar, bu gümrüklerden ülke dışına çıkarlar. Çıkış gümrüklerine TIR karnesiyle gelen taşıtların, muhakkak surette mühürlü olması ve karnenin ilgili sütunlarının hareket gümrüğünce doldurulmuş bulunması lâzımdır.

Hareket gümrüğünce taşıta vurulan mühürlerin sağlam olup olmadığı kontrol edildikten ve gerekli görülen diğer hususlar incelendikten sonra TIR karnesine bu hususta meşruhat verilir ve lüzum görülmesi halinde taşıta ikinci bir mühür daha vurulur.

TIR karnesinin manifesto yerine geçen ikinci nüshasına gerekli meşruhat verildikten sonra eşyanın ülke dışına çıktığını bildirmek maksadıyla hareket gümrüğüne gönderilir. Bu nüshada, çıkış gümrüğünün adı, taşıtın geliş tarihi, gümrük muayene numarası,

mühürün tanınma işareti, mühür adedi, taşıtın gideceği ülke ve gümrüğün bulunduğu şehrin adı belirtilir ve tarih konulur.

Bütün bu işlemler bittikten sonra taşıtın çıkışına izin verilir. Yukarıda verilen misale göre karnenin manifesto yerine geçen ikinci nüshası Kapıkule Gümrüğünce İstanbul'daki ilgili hareket gümrüğüne gönderilir.

Taşıtlar, bu suretle ülke dışına çıktıktan sonra sıra yolboyu gümrüklerine gelir. TIR karnesiyle ülke dışına çıkan taşıtların, transit olarak geçtiği gümrükler, yolboyu gümrükleri sayılır. İstanbul'dan hareket edip Kapıkuleden yurt dışına çıkan bir taşıtın Almanya'nın Frankfurt şehrine gitmek için geçtiği ülkelerin sınır gümrükleri yolboyu gümrüğünden başka bir şey değildir.

Yolboyu gümrüklerinde, taşıtın gereken kontrolü yapılır. Bu kontrolde, bilhassa evvelce vurulmuş bulunan mühürlerin sağlam olup olmadığı araştırılır. Gerekli hallerde taşıtın yükünün karneye uygunluğu araştırılabileceği gibi ilâveten yeni mühürler de vurulabilir.

Yapılan kontrollerin karnenin ilgili sütunlarda diğer bilgilerle birlikte belirtilmesi ve karnenin buna ait parçasının ait olduğu gümrüğe gönderilmesi gerekir.

Taşıtların, yolboyu gümrüklerinden sonra gideceği yer, varış gümrükleridir. TIR karnesiyle taşınan eşyanın tamamının veya bir kısmının teslim edileceği gümrüğe varış gümrüğü denilir. Bu gümrüklerde, karnelerin ibra işlemi yapılır. Varış gümrüklerinin önemi, bu bakımdan çok büyüktür.

Varış gümrüklerinde, evvelâ hareket, çıkış ve yolboyu gümrüklerince vurulan mühürlerin sağlam olup olmadığı araştırılır ve bilâhare gerekli görülen diğer kontroller yapılır. Eşyanın boşaltılıp anbara alınması keyfiyeti karnenin ilgili sayfa ve sütununda açıkça belirtilir. Ayrıca, varış gümrüğünün adı, taşıtın geliş tarihi, gümrük muayene numarası, taşıta vurulmuş bulunan mühürlerin adedi, ibrada kaydı ihtirazi olup olmadığı, koli adedinde noksanlık bulunup bulunmadığı ve nihayet varış gümrüğünün bulunduğu şehrin adı ve işlem tarihi karnede gösterilir. Bundan sonra, TIR karnesinin buna ait nüshası ilgili gümrüğe gönderilir.

TIR taşımacılığında ibra, çok Önemli bir konu olduğundan gerekli kontrollerin iyi bir şekilde yapılması ve karnenin ilgili yerlerinin gümrük muayene memurlarınca doldurulup imzalanması lâzımdır. Bu husustaki noksan işlemlerin, ibranın yapılmamasına yol açacağı açık bir keyfiyettir.

Her hangi bir usulsüz veya yolsuz bir halin önlenmesi bakımından gümrüklerin, kendi ülke topraklarında taşıta refakat etmek üzere bir memur verebileceğini ve taşıtlar ile container'lerin yüklerinin yol boyunca kontrolünü isteyebileceğini burada zikretmek lâzımdır.

Bu suretle yolda yapılacak her hangi bir kontrol ve muayenenin de karneye işlenmesi esastır. Taşıta vurulan mühürlerin sefer esnasında kopması halinde taşıtın bulunduğu ülkenin yetkili makamlarına başvurulur ve bu hususta bir tutanak düzenlenmesi sağlanır. Her hangi bir kaza veya arıza halinde taşıtın yükünün başka bir taşıta aktarılması gerekirse bunun da yetkili memurlar önünde yapılması ve keyfiyetin bir tutanağa bağlanması lâzımdır.

TIR karnesiyle taşınan eşyanın, varış gümrüğünde, manifestoya nazaran noksan veya fazla çıkması halinde, o ülkenin yürürlükte bulunan mevzuatına göre gerekli işlem yapılır ve durum karneyi veren kefil teşekküle de bildirilir.